

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ ДОШКІЛЬНОЇ ТА
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**Формування комунікативно-мовленнєвих умінь під час
вивчення речення і тексту в початковій школі**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 4 курсу 451 групи
Спеціальності 013 Початкова освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми Початкова освіта
Бедяєва Марія Леонідівна

Керівник к. філол. н., доцента Мироненко О.В.
Рецензент вчитель початкових класів,
спеціаліст другої категорії
ЗЗСО №41 Херсонської міської ради
Жорнова О.Г.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи формування комунікативно-мовленнєвих умінь під час вивчення речення і тексту в початковій школі	5
1.1. Синтаксис як розділ мовознавства.....	5
1.2. Основні синтаксичні одиниці, їх характеристика.....	9
РОЗДІЛ 2. Методика формування комунікативно-мовленнєвих умінь під час вивчення речення і тексту в початковій школі	16
2.1. Аналіз програм та навчально-методичної літератури.....	16
2.2. Види вправ на формування комунікативно-мовленнєвих умінь під час вивчення речення і тексту в початковій школі.....	20
ВИСНОВКИ	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	30
ДОДАТКИ	34
Додаток А	34

ВСТУП

Актуальність теми. Одним із пріоритетних та нагальних завдань є навчити учнів початкової школи вільно, правильно та змістовно висловлювати свої думки в усній та письмовій формі.

Тому актуальність теми залежить від найважливішого завдання, яке стоїть перед школою, дати учням можливість здобути навички і вміння вмілого володіння мовою.

Вивчення рідної мови в школі, має на меті: розвивати в дітей таку душевну здатність, яку можна називати даром слова; впливати тому щоб діти свідомо володіли скарбами рідної мови; допомогти дітям засвоїти логіку цієї мови, тобто граматичні її закони в їхній логічній системі. Науковці вважають, що справжнє оволодіння мовленням учнями є результатом раціонально організованої мовленнєвої практики, керованої граматиною.

Тому для досягнення цієї мети, необхідно збільшити обсяг роботи над текстом, звернути увагу на практичне засвоєння набутих знань, тому що від цього залежить розвиток зв'язного мовлення учня та розвиток його логічного мислення.

Навчання української мови у сучасній методиці потребує вирішення і детального вивчення проблема визначення найбільш ефективних шляхів для розвитку мовлення молодших школярів і визначення найоптимальніших умов під час вивчення речення і тексту в початковій школі.

Питаннями різного плану з методики навчання української мови в початковій школі, які пов'язані із вивченням елементів синтаксису, приділяли увагу такі дослідники і вчені, як М. Вашуленко, К. Шульжук, С. Бевзенко, О. Мельничайко, К. Пономарьова, В. Бадер, Л. Мацько та інші. Головними для науковців були питання щодо вивчення речення у початковій школі, система роботи над ним, визначення особливостей

вивчення цього елемента синтаксису, створення методичних рекомендацій для вивчення речення, тексту в початковій школі тощо.

Розвиток зв'язного мовлення учнів означає оснащення їх певним набором вмій.

Мета роботи – дослідити особливості формування комунікативно-мовленнєвих умій під час вивчення речення і тексту в початковій школі.

Згідно з метою дослідження було сформовано **завдання** дослідження:

- 1) проаналізувати чинні програми та навчально-методичну літературу;
- 2) розглянути синтаксис як розділ мовознавства;
- 3) охарактеризувати основні синтаксичні одиниці;
- 4) підібрати різні види вправ щодо вивчення речення і тексту в початковій школі.

Об'єкт роботи – процес формування комунікативно-мовленнєвих умій під час вивчення речення і тексту в початковій школі.

Предмет роботи – особливості методичної роботи під час вивчення речення і тексту в початковій школі.

Методи дослідження: аналіз літератури з психології та педагогіки, мовознавства, літератури з методології про теорію вивчення мови; класифікуйте, узагальнення, порівняння, систематизація та вивчення передового досвіду викладання вчителів практиків.

Практичне значення роботи полягає в тому, що вчителі початкових класів можуть використовувати дослідницькі матеріали під час практичних занять на уроках української мови.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, списку використаних джерел та одного додатка.

РОЗДІЛ 1

Теоретичні основи формування комунікативно-мовленнєвих умінь під час вивчення речення і тексту в початковій школі

1.1. Синтаксис як розділ мовознавства

Початкова освіта надає учням такі ключові компетенції: здатність висловлювати свої думки та почуття в усній та письмовій формі, чітко та аргументоване пояснення фактів, відчуття краси слів для ефективного та культурного самовираження.

До ряду основних проблем сучасної методики вивчення мови можна віднести саме процес формування комунікативно-мовленнєвих умінь, через те що відсутній належний зв'язок між теоретичними знаннями і практичними вміннями. Ця проблема відображається на кількісних і якісних ознаках мовлення, які несуть за собою різноманітні мовленнєві помилки і недоліки [17, с. 14].

Щоб уникнути цих помилок і недоліків необхідно вчити школярів не лише опановувати теорію мови, але й вміти орієнтуватися в будь-якій мовленнєвій ситуації, влучно добирати мовні засоби і зміст для вираження своєї думки, володіти нормами мовленнєвої поведінки в різних умовах комунікації.

У широкому сенсі мовленнєва комунікація полягає в обміні інформацією, яку Василик М.А. визначає як «... вербалізовану передачу вже здобутих, усвідомлених і організованих фактів об'єктивної дійсності» [13, с. 184].

До складових комунікативної компетентності належать знання вимог і правил спілкування, достатній рівень мовленнєвого розвитку, основу якого складають знання мовних норм, вміння знаходити спільну мову з співрозмовником з урахуванням його віку, статі, соціально –

культурних характеристик, розуміння невербальних прийомів спілкування, бути здатним оцінювати себе як співрозмовника тощо.

Навчаючись учні охоплюють систему комунікативно – мовленнєвих вмінь - уміння загального мовлення (слухання і розуміння, говоріння, читання, письмо); частково мовленнєві вміння (орфоепічні, лексичні, звуковимовні, граматичні); комунікативні (здатність виконувати мовленнєві дії, спрямовані на розв’язок комунікативних завдань), які допомагають їм розв’язувати різні завдання в процесі спілкування [25, с.12].

Синтаксис української мови є кінцевою ланкою знань про її будову, яка сформувалась і комплексно усталилась вже у другій половині ХІХ ст., але й досі продовжує розвиватись, уточнюватись, поповнюватись теоретично і практично, відповідно до вимог українського соціально-лінгвістичного сьогодення [16, с.7].

За Шульжук К. Ф. «Синтаксис – це розділ граматики, що вивчає систему синтаксичних одиниць і правила їх функціонування» [39, с.7].

Одним із розділів сучасної української літературної мови є синтаксис. Сучасні дослідження спрямовані на систему одиниць синтаксису, їх сенс і структуру, семантичні відношення і семантико-синтаксичні зв’язки. Завдяки різним підходам стало можливим аналізування синтаксичних одиниць в усіх аспектах в яких вони виявляються [39, с.7].

Головним розділом граматики вважається синтаксис як учення про способи і засоби з’єднання одиниць нижчих мовних рівнів у конструкції, які несуть комунікативну функцію [16, с.7].

Як розділ граматики синтаксис вивчає функції речень і словосполучень, членів речення, їх будову, прийоми поєднання слів у словосполученнях і реченнях [16, с.7].

Словом «синтаксис» також позначають синтаксичну будову мови. Його використовують і в більш вузьких значеннях, таких як: синтаксис

словосполучень, синтаксис простого речення, синтаксис еквівалентів речення, синтаксис членів речення, синтаксис речень, синтаксис складних речень тощо [16, с.7-8].

Найширше способи й засоби мовотворчої діяльності її користувачів виражаються у синтаксичній будові української мови. Лише на синтаксичному рівні усі мовні одиниці фонетичної, лексичної, фразеологічної і морфологічної підсистем мови стають мовленнєвими одиницями, стилістично (функціонально) незалежними, здебільшого комунікативно довершеними [16, с.8].

Мова як потенційна система для спілкування являє собою низку мовних одиниць, норм та зразків їх поєднання і застосування. Мовлення реалізує мову, і завдяки цьому стає можливими розмежування синтаксису мови і синтаксису мовлення [16, с.10].

Синтаксис української мови - це комплекс синтаксичних одиниць, які представляють синтаксичну будову української мови: речення різні за будовою — прості й складні, а також слова-речення, кожне з яких у конкретній мовленнєвій ситуації мовець об'єктивно висловлює [16, с.10].

Сутність синтаксису українського мовлення полягає у використанні мовцем кожної з наявних у синтаксичній будові мови одиниць, речень найрізноманітнішої структури, починаючи від речення з одним членом речення і завершуючи складним реченням у теорії і практиці. Складне речення будь-якої побудови вважається лиш однією окремою комунікативною одиницею мови та мовлення [16, с.10-11].

Чим більше і влучніше людина користується мовою, доречно використовує в мові синтаксичні конструкції, тим легше їй налагодити контакти з іншими мовцями [16, с.11].

Необхідно пам'ятати що кожне слово сказане або написане людиною має вплив на іншу людину, її емоції, кожне слово викликає різні почуття у співрозмовника. Людина вихована намагається

формувати завжди позитивні мовленнєві навички, тому що лише на такій основі може реалізуватися достатній рівень її мовленнєвої культури [16, с.11].

Синтаксис є невід'ємною частиною вчення про граматичну будову мови, яке також включає морфологію. Однак якщо в морфології досліджуваним об'єктом є слово, зокрема його будова, форми і граматичні категорії, то об'єктом вивчення синтаксису є також слово, але розглядається воно в його функціонуванні, у відношенні з іншими словами, він вводиться в процесі мовлення створюючи словосполучення, речення та зв'язне мовлення загалом. [1, с.5].

У лінгвістиці існують різні погляди на предмет синтаксису. Деякі вчені визначають синтаксис як вчення про поєднання слів у процесі мовлення та словосполучення, враховуючи його завданням вивчення словосполучення, це дає підґрунтя вважати можливим будь-яке поєднання слів у певній мові. Однак при такому підході мета синтаксису зводиться до вивчення форм слів, які відокремлені у словосполученні, завдяки чому обмежується сам його об'єкт, через те що багато явищ синтаксичної будови мови, що знаходяться поза словосполученням, неможливо аналізувати [1, с.5].

Інші вчені дають визначення синтаксису як ученню про речення, його типи, складові компоненти (головні й другорядні члени), а отже, й усі види об'єднання слів, що виникають у реченні. За такого підходу до вивчення і розгляду синтаксису базується на тому, що головним об'єктом вивчення синтаксису є речення як основна синтаксична одиниця, яка має комунікативну функцію. Проте при цьому функції синтаксису слів і їх форм, закономірності їх сполучуваності іноді визначити нелегко, через те, що вони губляться у самій тканині речення [1, с.5].

За спостереженням і вивченням іще однієї групи вчених можна сказати, що синтаксис як розділ граматики, який вивчає і

словосполучення і речення, зіставляючи словосполучення як зі реченням, так і з словом і не ототожнюючи його ні з тим, ні з тим, бо речення і словосполучення є різними об'єктами синтаксису, які перебувають одночасно у якнайтіснішому взаємозв'язку. Багато сучасних учених звертають увагу на те, що речення в мовленні не відокремлені одне від одного, а знаходяться у тісному граматичному і семантичному взаємозв'язку, завдяки чому створюється своєрідна структурно-семантична єдність, створюючи блоки речень, які пов'язані між собою як за змістом, так і за граматиною. Ці блоки речень складають окрему синтаксичну одиницю, що має різні назви в різних працях — «надфразна єдність» (Л. А. Булаховський), «складне синтаксичне ціле» (І. Р. Вихованець), «складна синтаксична єдність» (М. А. Жовтобрюх), текст, контекст, прозова строфа. Проте найчастіше використовують терміни «складне синтаксичне ціле» та «надфразна єдність». Отже, об'єктом вивчення синтаксису є різні синтаксичні одиниці, що можуть бути відокремленими у зв'язному мовленні [1, с.5-6].

Отже, синтаксис є розділом граматики, який вивчає структуру зв'язного мовлення, будову, значення та функції синтаксичних одиниць. Буквальне значення граматики - «зв'язок», «побудова». Синтаксис дає змогу визначити засоби поєднання слів у речення та словосполучення, з чого і як вони складаються, утворення синтаксичних одиниць - речення, надфразна єдність, або складне синтаксичне ціле [1, с.6].

1.2. Основні синтаксичні одиниці, їх характеристика

На уроках української мови в початковій школі дуже важливо поглибити знання учнів з синтаксису. Для сучасних викладачів важливо допомогти молодшим школярам оволодіти граматичною структурою української мови, збагатити їхнє мовлення різними формами та

способами висловлення своїх думок, та покращити рівень розвитку зв'язності мовлення учнів.

Вивчаючи граматику початкової школи, необхідно поступово формувати серед учнів правильні мовні уявлення, просувати певний обсяг мовних знань та систематично покращувати рівень мовленнєвого розвитку учнів початкової школи.

Основними одиницями синтаксису, є словосполучення, речення й надфразна єдність, або складне синтаксичне ціле. Ці одиниці взаємопов'язані і взаємозалежні; вони мають свою структуру та функції. Словоформи є об'єктом вивчення такого розділу граматики, як морфологія [1, с.6].

Словосполучення — це мінімальна, граматично оформлена комбінація двох або більше повнозначних слів, що, як і слово, має номінативне значення. Це перехідна ланка від лексики і морфології до синтаксису.

Синтаксис словосполучення вивчає синтаксичні властивості слів, встановлює правила їх сумісності, також одночасно визначає при цьому зв'язок між ними як граматичними ознаками та лексичним значенням [1, с.5]

Як відомо, одиницею зв'язного мовлення є речення, тому необхідно систематично та цілеспрямовано вивчати його засвоєння на кожному уроці навчання грамоти, читання та граматики. Постійна робота над реченням є необхідною, тому що спираючись на речення діти засвоюють лексичне значення слова, структуру, словотвір, орфоепію, фонетику, морфологічні форми слів та їх синтаксичну роль, пунктуацію.

Шульжук К. Ф. дає таке визначення реченню – «це мінімальна комунікативна одиниця, яка оформлена за законами певної мови і є відносно завершеною одиницею спілкування і вираження думки» [39, с.44]. Наприклад, «Скільки років землі — і мільярд, і мільйон, а яка вона

й досі ще гарна!» (Ліна Костенко); «Природа не храм, а майстерня, і людина в ній працівник» (Іван Тургенєв).

Більшість мовознавців основною ознакою речення вважають предикативність [39, с.44].

Предикативність є комплексною синтаксичною категорією, яка виражає співвіднесеність з дійсністю та формує речення як комунікативну одиницю [39, с.44].

Ця синтаксична категорія реалізується у категоріях модальності і синтаксичного часу, які перебувають у тісному зв'язку, тобто комплексність предикативності виражається як граматична категорія, предикат охоплює характеристики речень, які презентують повідомлюване як насправді здійснюване у теперішньому, минулому чи майбутньому часі тощо. Ці граматичні значення об'єднані спільним значенням взаємозв'язку повідомлюваного з дійсністю. Завдяки цьому, спільне значення називають модальністю [39, с.44].

Розглядаючи на наявність головних членів речення і особливості передання предикативного зв'язку речення поділяють на двоскладні і односкладні [39, с.64].

Двоскладні речення – речення в яких наявні два головних члени (підмет і присудок) [39, с.64].

Односкладні речення - речення в яких лише один головний член, і які не потребують поповнення іншим головним членом [39, с.64].

За наявністю або відсутністю другорядних членів речення визначають непоширені і поширені [39, с.65].

Непоширені речення – речення, які мають лише головні члени [39, с.65].

Поширені речення – речення, які мають всі необхідні члени речення [39, с.65].

За наявністю або відсутністю необхідних членів речення поділяють на повні і неповні [39, с.65].

Повні речення – речення, в яких наявні всі члени речення [39, с.65].

Неповні речення – речення, в яких одна із структурних ланок їх будови не вимовляється, однак закріплюється свідомістю [39, с.65].

Враховуючи наявність предикативного ядра та супровідних компонентів розрізняють формально неускладнені та формально ускладнені речення [39, с.65].

Прості формально неускладнені речення – речення, в якому всі другорядні речення різні або незалежні [39, с.65].

Прості формально ускладнені речення – речення, у яких наявні однорідні або відокремлені члени речення, а також вставні і вставлені компоненти, звертання [39, с.66].

Двоскладні речення є основним формально-синтаксичним типом простого речення, структурну основу яких становлять два головні члени — підмет і присудок. Диференційні ознаки простого речення найповніше виявляються саме в двоскладному реченні. В односкладних реченнях наявний один головний член, не диференційований на підмет і присудок [39, с.68].

Головні члени речення – повнозначні лексичні компоненти речення (підмет і присудок), що становлять його синтаксичний центр [39, с.68].

Предикативну основу речення утворюють підмет і присудок, які перебувають у взаємозв'язку і взаємозалежності [39, с.69].

Підмет – головний член двоскладного речення, який указуючи на носія ознаки, перебуває в предикативному зв'язку з іншим головним членом (присудком) [39, с.69].

У більшості випадків прості підмети виражаються одним словом. У ролі простого підмета в українській мові виступають:

- 1) іменник у називному відмінку;

- 2) займенникові іменники, які постають як еквіваленти іменників постпозиції;
- 3) субстантивовані прикметники, дієприкметники, займенникові прикметники, числівники, прислівники;
- 4) відносні займенники **хто, що, який, котрий**;
- 5) прийменниково – іменникова словоформа в непрямому відмінку [39, с.71].

Присудок – головний член другорядного речення, який, вказуючи на модально – часову характеристику носія предикативної ознаки, перебуває в предикативному зв'язку з підметом [39, с.73].

Простий дієслівний присудок виражається:

- 1) формами дієслів теперішнього, минулого і майбутнього часів, наказового та умовного способів;
- 2) вигуково – дієслівними формами типу бух, хап, стук, клац, зирк та ін., які набувають у тексті значення дієслів минулого часу доконаного виду;
- 3) фразеологізмами дієслівного типу;
- 4) інфінітивом, який є еквівалентом особового дієслова і виконує функцію простого дієслівного присудка [39, с.74-75].

Другорядні члени речення – повнозначні лексичні компоненти речення, синтаксично залежні від головних членів речення (підмета і присудка) чи головного члена односкладного речення [39, с.85].

Означення – другорядний член речення, що вказує на ознаку предмета і синтаксично залежить від іменника [39, с.95].

Додаток – другорядний член речення, що позначає предмет, на який спрямовані чи якого стосуються дія, процес, стан, ознака [39, с.87].

Обставина - другорядний член речення, що характеризує дію, процес, стан, знаку чи вказує на умови, за яких вони відбуваються [39, с.100].

Навчальними програмами з української мови для початкової школи передбачена систематична і цілеспрямована робота над елементами синтаксису, над засвоєнням молодшими школярами базової інформації про речення, його будову, типи за метою висловлювання тощо. На думку провідних методистів, працювати над реченням необхідно не лише на уроках української мови, як це зазвичай є, а й на кожному уроці навчання грамоти, мови та читання.

Синтаксис вивчає структуру речень за семантикою, граматичними особливостями, їх різновиди, типи. В реченні розкривається вся різноманітність синтаксичних зв'язків між його складовими частинами (членами речення), значень і категорій [1, с.6].

Речення є предикатною одиницею, оскільки воно пов'язане з реальністю через зміст параметрів модального часу (достовірність, мотивація, теперішній, минулий та майбутні часи) [39, с.9].

Для того щоб відтворити конкретні явища реального життя, номінувати їх, той хто говорить поєднує слова у словосполучення і сполучення слів, кожне з яких репрезентує семантичну структурну мовленнєву творчість мовця — в усній чи письмовій формах [16, с. 23].

Текст – об'єднаний за змістом і граматично писемний чи усний мовленнєвий масив, основними властивостями якого є зв'язність і цілісність [39, с.372].

Текст складається з абзаців. Абзац – це частина тексту між двома відступами. Абзац не має особливого синтаксичного оформлення і може складатись з одного речення [39, с.373].

Група взаємопов'язаних між собою речень утворює надфразну єдність, або складне синтаксичне ціле, — це особлива синтаксична одиниця, зі своїми структурними правилами та законами побудови. Цю одиницю також називають складною синтаксичною єдністю, чи просто стислим зв'язним текстом. Вивчення надфразної єдності, або складного синтаксичного цілого як сукупності речень, об'єднаних змістом,

граматичними зв'язками та інтонацією, є предметом синтаксису тексту, надфразної єдності, чи складного синтаксичного цілого [1, с.6].

Робота над реченням та елементами синтаксису в початковій школі спрямована на вироблення у молодших школярів умінь використовувати здобуті теоретичні знання у практиці повсякденного спілкування. Ця робота вважається продуктивною за умови, якщо учень, маючи точне уявлення про речення, його будову тощо і на цій основі добре знаючи граматичні норми рідної мови, грамотно конструює зв'язні усні та писемні висловлювання.

РОЗДІЛ 2

Методика формування комунікативно-мовленнєвих умінь під час вивчення речення і тексту в початковій школі

2.1. Аналіз програм та навчально-методичної літератури

В типовій освітній програмі початкової освіти (за редакцією Р. Шияна) в мовно-літературній освітній галузі завданнями рідномовної освіти, які спрямовані на розвиток мовленнєвих здібностей учнів початкової школи є:

- виховувати бажання читати та прагнути вдосконалювати своє мовлення;
- сприяти самовияву учнів та взаємодії між ними під час розвитку комунікативних умінь;
- розвивати вміння в учнів вдумливо читати, надати базові правописні вміння;
- формувати вміння працювати над текстами різних видів;
- розвивати можливість споглядати за мовними явищами, проводити експерименти зі словами і фразами під час мовних ігор. [35, с. 44].

Речення і текст вивчаються в аспекті таких змістових ліній: «Взаємодіємо усно», «Читаємо», «Досліджуємо мовлення».

За Р. Шияном під час вивчення даної теми за змістовою лінією «Взаємодіємо усно», учні повинні набути таких знань, умінь і навичок у 1-2 класах: усно сприймають інформацію, виявляють інтерес до сказаного, реагують належним чином; передають основний зміст сказаного усно відповідно меті; обирають для себе та передають цікаву інформацію іншим; виокремлюють основні фрази та слова виділяючи їх за допомогою інтонації; діляться особистими враженнями від почутого, пояснюють власні вподобання; намагаються гарно, цікаво та зрозуміло

побудувати власне висловлення; правильно кажуть слова загального вжитку; діляться особистими враженнями від почутого або побаченого; культурно спілкуються з оточуючими [35, с. 48-49].

У 3-4 класах учні за цією змістовою лінією отримують такі знання, вміння і навички: сприймають інформацію для досягнення особистої мети; відштовхуючись від ситуації уточнюють почуту інформацію; створюють асоціативні таблиці та схеми; переказують текст за різними завданнями; відокремлюють важливу інформацію з різноманітних усних джерел; розуміють і пояснюють зміст та форму текстів, виражають своє відношення до усного повідомлення, простого тексту, медіатексту, аргументують думки, дивлячись на особистий досвід; вимовляють з правильною інтонацією різні за метою висловлювання речення [35, с. 116-117].

За цією змістовою лінією передбачається залучення учнів до дій зі сприймання, виокремлення, перетворення, аналізу та використання усної інформації в реальній мовленнєвій практиці, а також інтерпретації і оцінювання (бесіда, обговорення в парі, дискусія у класі тощо) [35, с. 44-45].

Під час навчання за змістовою лінією «Читаємо», учням необхідно здобути такі знання, вміння і навички у 1-2 класах: обирають книжку для читання; пояснюють особистий вибір; прогнозують за обкладинкою, назвою та ілюстраціями, про що буде розповідатись у дитячій книжці; читають вголос правильно, свідомо, цілими словами, прості за змістом і формою тексти; розуміють зміст прочитаного; пов'язують інформацію з тексту з ситуаціями із власного; визначають головне і другорядне в тексті; діляться своїми власними почуттями та емоціями від прочитаного; висловлюють особисті вподобання щодо прочитаних творів, персонажів, намагаються пояснити, що довподоби, а що ні; спираючись на текст малюють та обирають ілюстрації;

експериментують під час роботи з текстом (змінюють кінцівку, місце де відбуваються події) [35, с. 48-49].

У 3-4 класах учні за цією змістовою лінією отримують такі знання, вміння і навички: формулюють висновки на основі інформації, яку вони виявили в тексті; визначають форму і пояснюють зміст простих медіа текстів; наводять прості аргументи відносно власних думок, на основі тексту, власного досвіду та інших джерел; визначають мотиви читання (для розваги, пошуку корисної інформації) та обирають відповідні тексти; на основі тексту створюють план, таблицю, модель; експериментують з текстом (змінюють сюжет, переказують текст з іншої позиції, додають персонажів, імпровізують під час інсценізації) [35, с. 118-120].

Змістова лінія «Читаємо» направлена на розвиток мотивації і бажання у дітей читати. Під час читання в учнів розвиваються вміння сприймати і аналізувати текст, давати оцінку прочитаному та змінювати інформацію, уявляти, мислити творчо [35, с. 45].

За змістовою лінією «Досліджуємо мовлення», учням необхідно набути таких знань, умінь і навичок у 1-2 класах: спостерігають за мовними одиницями та явищами, відкривають деякі закономірності значення слів, їх граматичної форми та ролі в реченні; спостерігають за власним мовленням та мовленням інших осіб, удосконалюють власне мовлення за допомогою інших осіб; експериментують звуками, словами, фразами; аналізують за допомогою вчителя мовлення літературних персонажів [35, с. 52-53].

За змістовою лінією «Досліджуємо мовлення», учні повинні набути таких знань, умінь і навичок у 3-4 класах: аналізують значення слів з урахуванням контексту, будови слова, перевіряють власне розуміння значення слова за словниками; використовують у своєму мовленні синоніми та антоніми, слова з переносним значенням, фразеологізми для досягнення мети спілкування; правильно вживають

граматичні форми частин мови; правильно записують різні види речень за метою висловлювання; створюють прості мовні кросворди, ребуси, експериментуючи зі звуками, словами, фразами; виокремлюють характерні риси свого мовлення (улюблені слова, фрази); спостерігають за їх впливом на співрозмовників; коригують своє мовлення [35, с. 122].

Змістова лінія «Досліджуємо мовлення» дає змогу дослідити мовні закономірності і формувати на цій основі свідомі мовленнєві вміння (орфоепічних, лексичних, граматичних, правописних, стилістичних, словотвірних). Також ця змістова лінія опанування учнями виражальних засобів художніх текстів, що сприяє творенню своєрідного стилю спілкування [35, с. 115].

В типовій освітній програмі початкової освіти (за редакцією О. Савченко) в мовно-літературній освітній галузі завданнями рідномовної освіти, які спрямовані на розвиток мовленнєвих здібностей учнів початкової школи є:

- виховувати в учнів позитивні емоції та цінності, розвивати їх пізнавальний інтерес до української мови та вдосконалювати навички мовного вираження;
- розвивати зв'язне мовлення, уяву, пізнавальні здібності, логіку, критичне та образне мислення учнів; дослідження мовних одиниць та явищ для оволодіння попередніми мовними знаннями та нормами української мови [35, с. 192].

Речення і текст вивчаються в аспекті таких змістових ліній: «Взаємодіємо усно», «Досліджуємо мовні явища», «Читаємо».

Змістова лінія «Взаємодіємо усно» має на меті розвивати у учнів здатність сприймати, аналізувати, інтерпретувати, давати оцінку почутій інформації та використовувати її в різних ситуаціях спілкування для спілкування з іншими у формі діалогу та монологу для досягнення певних життєвих цілей [35, с. 192].

Змістова лінія «Досліджуємо мовні явища» передбачає дослідження учнями мовних одиниць та явищ з метою оволодіння початковими лінгвістичними знаннями, нормами літературної вимови та правилами українського правопису, формування у школярів умінь користуватися українською мовою в усіх сферах життя [35, с. 192].

Змістова лінія «Читаємо» передбачає формування в учнів повноцінної навички читання, самостійно обирати та обробляти різноманітні літературні тексти та дитячі книги, висловлювати ставлення до змісту прочитаного, раціональне використання технології пошуку різних джерел, використання різних форматів інформації, застосування її до навчально-пізнавальної діяльності, ситуації спілкування, практичного досвіду [35, с. 192].

2.2. Види вправ на формування комунікативно-мовленнєвих умінь під час вивчення речення і тексту в початковій школі

Одним із важливих шляхів поліпшення мовленнєвих здібностей учнів початкової школи є робота над реченнями та текстом, під час якої можна використовувати різноманітні вправи: вправи за планами чи зразками, конструктивні, вправи творчого характеру тощо.

У період навчання грамоти діти отримують початкові уявлення про речення. За допомогою різних вправ молодші школярі фактично засвоюють терміни та функції цієї синтаксичної одиниці. Щоб підготувати учнів початкової школи до побудови зв'язних висловлювань вчителю необхідно: поповнювати лексичний запас учнів словами різних груп; вчити будувати речення і словосполучення, доповнювати незакінчене речення 1-2 словами; складати речення за малюнком; обирати заголовок до тексту; усно переказувати сюжетний текст.

У букварі існує розділ «Досліджую речення», де учням запропоновані різноманітні вправи для роботи з реченнями:

1. Прослухайте вірш. Назвіть професії, згадані у вірші;
2. Склади речення за малюнками і схемами;
3. Перегляньте відео. Розкажіть, ким ці діти мріють стати [6, с. 18].

Учням необхідно запам'ятати, що речення використовуються для висловлення думок, які складаються із семантично та граматично пов'язаних слів, у ньому про когось або про щось розповідається, запитується, щось заперечується або стверджується.

Робота над написанням слів стає більш ефективною тоді, коли діти сприймають їх не відокремлено, а будують із ними речення: розповідні, питальні та окличні. Учні складають речення за малюнком зі знаком «?», зі знаком «!», зі знаками «!», «?» і т.д. [6, с. 20].

Учні 2 класу під час вивчення розділу «Речення» виконують вправи, які вчать їх складати речення, розпізнавати речення за їх основними ознаками.

Працюючи над реченням у 2 класі вчитель повинен навчити дітей встановлювати синтаксичні зв'язки між членами речення, будувати речення за зразком, будувати речення за зразками та використовувати вивчені граматичні форми для побудови речень та зв'язних висловлень. Розвиваючи в школярів ці вміння, вчитель сприятиме ефективному розвитку мовлення учнів.

Школярі повинні навчитися виокремлювати голосом найважливіші за сенсом слова. Їм необхідно також засвоїти, що речення можуть бути окличними та неокличними. Педагогу потрібно навчити учнів правильно інтонувати окличні та неокличні синтаксичні одиниці.

Наприклад, учень прочитавши текст, позначає кінець кожного речення зниженням голосу і паузою; пояснює думку подану в реченні; поєднує слова в речення; з поданої групи слів складає речення; переставляє слова в реченні у правильному порядку; визначає від яких слів можуть утворюватися інші слова [7, с. 104-105].

Крім вивчення граматичного матеріалу, на уроках, можна також запропонувати учням створювати письмові розповіді з 2-3 речень на будь-яку тему.

Вивчаючи речення за метою висловлювання, вчителю необхідно приділяти особливу увагу навчанню учнів правильно інтонувати розповідні, питальні та спонукальні речення.

Для цього можна запропонувати такі вправи:

1) Прочитайте вірш Лесі Лужецької і вивчіть його напам'ять.

Цвітуть сади. Шумлять гаї.

Ці речення розповідні.

Розкажуть щось тобі й мені,

і крапку ставимо в кінці.

Випишіть розповідні речення. Поясніть, чому виписані речення є розповідними [7, с. 106].

2) Прочитай прислів'я. Сформулюй запитання до виділених слів за зразком.

Легідним словом і камінь розтопиш. Наприклад: Яким словом і камінь розтопиш?

Ласкаве слово – ключ до серця.

Гостре словечко коле сердечко.

Мудре слово – добрий друг у біді.

Запишіть складені питальні речення і прочитайте їх виразно. Розкажіть один одному, які добрі слова ви говорите про своїх рідних, близьких, друзів [7, с. 109].

3) Прочитайте речення. Які спонукання висловлені в кожному з них? Запишіть речення, у яких звучить заклик.

1. Дорогі друзі, будь ласка, приходьте на виставку книг. 2. Любіть рідну мову всією душею! 3. Частіше відпочивай на свіжому повітрі [7, с. 110].

Під час роботи над текстом у 2 класі діти навчаються розпізнавати текст з його основними ознаками, визначають частини тексту, добирають заголовки до тексту, навчаються знаходити в текстах виражальні засоби мови, відновлювати деформований текст, розрізняти типи текстів, навчаються складати текст, створюють висловлювання, вчать вдосконалювати і перевіряти тексти.

У 3 класі вивчаючи елементи синтаксису учні, ознайомлюються з членами речення, про зв'язок між ними. Робота над головними й другорядними членами речення має вагомий вплив у розвитку мовлення школярів.

Педагогу необхідно звернути увагу на засвоєння дітьми знань про зв'язок слів у реченні. Перш за все вчителю необхідно розвивати в школярів вміння встановлювати зв'язки між членами речення. Така робота впливає на усвідомлення й вміння розрізняти учнями словосполучення й граматичної основи речення, а також оволодінню ними нормами сполучення слів.

Учні виконують такі вправи:

1. Знайдіть члени речення, поставте питання від підмета. Які члени речення вказують, що саме говориться про підмет.

Поставте питання від підмета:

Осінь (що робить?) ходить

Ліс (що робить?) горить

Чи є в цих реченнях, окрім підмета і присудка, ще якісь слова, що відповідають на певні питання? Назвіть їх [8, с. 43].

2. Визначте в реченнях головні члени;
3. Складіть речення за схемами;
4. Покажіть за допомогою питань зв'язок між членами речення:

Запиши речення. Визнач у ньому головні члени речення підмет і присудок.

Маленьке дівчатко привітно всміхається.

Постав питання від підмета до присудка. А тепер – від присудка до підмета. Від головних слів постав питання до залежних. Зроби висновок про зв'язок між членами речення [8, с. 44].

У 3 класі для вивчення теми «Текст» пропонуються такі вправи:

1) 1. Прочитайте. Про що йдеться в кожному з цих речень? Чи взаємопов'язані ці речення за змістом? Чи становлять ці речення текст?

МАТУСИН ЗАПОВІТ

Раз мені казала мати:

- Можеш мов багато знати,

Кожну мову шанувати,

Та одну із мов усіх

Щоб у серці ти зберіг.

- В серці ніжну і погідну

Бережу я мову рідну .

2. Поясніть, чому цей текст так названо [9, с. 17].

2) 1. Прослухай текст. Про що йдеться в даному тексті?

Усі ви знаєте ромашку. З неї дівчатка плетуть собі віночки та роблять букети. А чи знаєте ви, як ромашка потрапила до нас?

Переселилась вона на нашу землю з Америки. Її насіннячко випадково попало із зерном на корабель. Воно перемандрувало через океан і проросло у нас. Ромашка призвичаїлась до наших умов, а ми - до неї.

2.3 якою метою написано цей текст? [9, с. 17].

У 4 класі учням необхідно засвоїти знання про однорідні члени речення. Вчитель повинен поступово формувати в школярів уміння самостійно складати речення з однорідними членами, користуватися ними під час мовлення в усній та письмовій формах. Під час такої роботи ефективним є виконання дітьми різноманітних завдань.

Наприклад:

1. Прочитай речення. Визнач в них головні та другорядні члени.

1. На горбочку, у долині розцвіли волошки сині. Катя, Оля їх збирають, у букетики складають. 2. Вітер віє, повіває, по полю гуляє. (Тарас Шевченко) 2. Червонясте, золотисте опадає з клена листя. Діти ті листики збирають, у книжки їх вкладають (Іванна Блажкевич) 3. Визначте, з якими словами в реченні зв'язані слова, що перераховуються. На які питання вони відповідають? Які це члени речення? [11, с. 37].

Вивчаючи тему «Текст» в 4 класі учні виконують такі вправи: читають та переказують тексти, змінюють питальне речення на розповідне, читають вірші на пам'ять, працюють зі словниками, міркують над прочитаним. Можна запропонувати учням виконати такі вправи з текстом:

1) 1. Прочитайте текст. Визначте його тему. Доберіть заголовок.

Книга ще з давніх – давен була у великій пошані. Жив понад тисячу років тому київський князь Володимир Святославович, який, відкривав спеціальні майстерні, школи, де переписували та розмножували книги. За часів володарювання Ярослава Мудрого в Києві при Софіївському соборі було засновано першу в Київській Русі бібліотеку.

У літописі «Повість минулих літ» можемо прочитати: «Велика користь від навчання книжного. Книги - мов ріки, які наповнюють собою увесь світ. Це – джерело мудрості».

2. Розкажіть, про що йдеться в тексті. Визначте мету тексту і його головну думку [10, с. 12].

2) 1. Прочитайте текст. Доберіть до нього заголовок.

Історія паперу є дуже давньою. Декілька століть тому жив у Китаї працюючий та винахідливий ремісник. Цей Лунь. Він здогадався розтовкти деревину бамбука й шовковиці на борошно. Висипав його в казан, додав до нього вапна, залив водою і кип'ятив доти, поки вариво перетворилося на білу густу масу. Додав до неї трохи клею. А тоді вилив

у ситечко і якийсь час струшував. Вода стекла, а кашка лягла рівним шаром, утворивши тоненьку плівку. Так було винайдено папір.

2. Про що тобі стало відомо з цього тексту? Розкажи. [10, с. 13-14].

За нашими спостереженнями, можна визначити найефективніші способи роботи з дітьми, які направлені на розвиток комунікативних умінь учнів під час вивчення елементів синтаксису. Зокрема, вправи з реченням відіграють важливу роль у розвитку мовлення. Сучасна методика навчання української мови поділяє вправи з реченням на аналітичні, якщо переважно аналізуються готові речення, та синтетичні, під час яких передбачають самостійне складання речень. Синтетичні вправи здебільшого виконуються на основі аналітичних. На початку учні аналізують готове речення, визначаючи зі скількох слів воно складається, основу речення тощо і після цього самостійно будують подібні речення. Практика показує, що синтетичні вправи учні здатні виконувати навіть без попередніх аналітичних, при цьому необхідно активізувати внутрішній аналітичний процес мислення, під час якого здійснюється контроль за правильністю побудови речення, поєднання слів тощо.

Необхідно зазначити, що будь-який заняття або урок з розвитку зв'язного мовлення має містити різноманітні вправи над елементами синтаксису, особливо над словосполученнями й реченнями.

На прикладах інших речень учні вчаться складати речення граматично правильно.

Внаслідок систематичної й цілеспрямованої роботи школярі поступово вчаться правильно та послідовно висловлювати свої думки в усній і письмовій формах.

Для забезпечення змістовності висловлювань учнів, необхідно пропонувати дітям розповідати лише те, що вони добре знають та розуміють. Змістом для побудови речень можуть слугувати картини,

книги, спостереження, власні роздуми тощо. Завданням вчителя є допомога учням обрати найдоцільніші речення й раціонально використати його для побудови висловлювань.

На розвиток мовлення в учнів початкових класів впливає багато чинників. Найбільший вплив на розвиток мовлення дітей є вивчення елементів синтаксису.

При вивченні елементів синтаксису ефективність роботи мовленнєвий розвиток учнів початкових класів залежить від її регулярності та мети. Мовне середовище та система освіти та навчання відіграють життєво вирішальну роль у цьому процесі. Вивчаючи елементи синтаксису, вчителі початкових класів можуть використовувати такі методи: наочний, словесний, пояснювально-ілюстративний, продуктивний, евристичний, проблемний, практичний, інтерактивний. Навички, набуті школярами є необхідними для досягнення високого рівня мовних навичок.

ВИСНОВКИ

Виконавши роботу, ми дійшли таких висновків:

За Шульжук К. Ф. «Синтаксис – це розділ граматики, що вивчає систему синтаксичних одиниць і правила їх функціонування» [39, с.7]. Основними одиницями синтаксису, є словосполучення, речення й надфразна єдність, або складне синтаксичне ціле. Ці одиниці взаємопов'язані і взаємозалежні; для них характерні свої правила побудови і функціонування [1, с.6].

Основними одиницями синтаксису, є словосполучення, речення й надфразна єдність, або складне синтаксичне ціле. Ці одиниці взаємопов'язані і взаємозалежні; вони мають свою структуру та функції. Словоформи є об'єктом вивчення такого розділу граматики, як морфологія [1, с.6].

Словосполучення — це мінімальна, граматично оформлена комбінація двох або більше повнозначних слів, що, як і слово, має номінативне значення. Це перехідна ланка від лексики і морфології до синтаксису. Синтаксис словосполучення вивчає синтаксичні властивості слів, встановлює правила їх сумісності, також одночасно визначає при цьому зв'язок між ними як граматичними ознаками та лексичним значенням [1, с.5]

Шульжук К. Ф. дає таке визначення реченню – «це мінімальна комунікативна одиниця, яка оформлена за законами певної мови і є відносно завершеною одиницею спілкування і вираження думки» [39, с.44].

Складне синтаксичне ціле — це особлива синтаксична одиниця, зі своїми структурними правилами та законами побудови. Цю одиницю також називають складною синтаксичною єдністю, чи просто стислим зв'язним текстом [1, с.6].

Ефективність роботи з розвитку мовлення молодших школярів під час вивчення елементів синтаксису залежить від її систематичності й цілеспрямованості. Вирішальну роль у цьому процесі відіграють мовне середовище й система навчально-тренувальних вправ. Під час вивчення елементів синтаксису вчитель початкових класів може ефективно використовувати такі методи: наочні, словесні, пояснювально - ілюстративні, продуктивні, евристичні, проблемні, практичні, інтерактивні. Здобуті школярами вміння мають вагомe значення для досягнення ними високого рівня мовленнєвої компетентності.

За допомогою різних вправ молодші школярі фактично засвоюють терміни та функції цієї синтаксичної одиниці. Щоб підготувати учнів початкової школи до побудови зв'язних висловлювань вчителю необхідно: поповнювати лексичний запас учнів словами різних груп; вчити будувати речення і словосполучення, доповнювати незакінчене речення 1-2 словами; складати речення за малюнком; обирати заголовок до тексту; усно переказувати сюжетний текст тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бевзенко С. П. Литвин Л. П., Семеренко Г. В. Сучасна українська мова. Синтаксис: навч. посіб. К.: Вища шк., 2005. — 270 с.
2. Большакова І. Ситуативна навчально-мовленнєва діяльність школярів на уроках української мови // Початкова школа. 2002. - № 10. — С.9-11
3. Будна Н., Каніщенко А. Українська мова. Активізація мовленнєвої діяльності молодших школярів: підруч. для 1-2 класів, К.: «Навчальна книга – Богдан», 2012. — 208 с.
4. Ванжура Л. Як розвивати комунікативно-мовленнєві здібності учнів // Початкова освіта. -2006. №12. – С.9-14
5. Вашуленко М. С. Методика навчання української мови в початковій школі: навч. посіб. К.: Літера ЛТД, 2011. — 364 с.
6. Вашуленко М. С., Вашуленко О. В. Українська мова. Буквар: підручник для 1 кл. закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1, К.: Видавничий дім «Освіта» 2018. — 112 с. : іл.
7. Вашуленко М. С. Українська мова та читання: підруч. для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1, К.: Видавничий дім «Освіта» 2019. — 144 с. : іл.
8. Вашуленко М. С. Українська мова та читання: підруч. для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1, К.: Видавничий дім «Освіта» 2020. — 160 с. : іл.
9. Вашуленко М.С., Мельничайко О. І., Васильківська Н.А. Українська мова: підруч. для 3 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навчанням українською мовою, К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. — 192 с.
10. Вашуленко М. С., Дубовик С. Г., Мельничайко О. І., Скуратівський Л. В. Рідна мова: підруч. для 4 класу. Ч. 1, К.: Освіта, 2004. — 128 с.

11. Вашуленко М.С., Дубовик С.Г., Мельничайко О. І. Українська мова: підруч. для 4 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навчанням українською мовою, К.: Видавничий дім «Освіта», 2015. — 192 с.: іл.
12. Варзацька Л.О. Навчання мови та мовлення на основі тексту: Посібник для вчителів. К.: Радянська школа, 1986. — 104 с.
13. Василик М.А. Основи теорії комунікації : [учебник] под ред. проф. М.А. Василика. – М. : Гардарики, 2006. – 615 с
14. Волкова Н.П. Педагогіка. - К.: "Академія"., 2001. — 575 с.
15. Гудзик І. Розвиток комунікативної компетенції на уроках читання // Початкова школа. 2004. № 11. — С. 25-29.
16. Дудик П. С., Прокопчук Л.В. Синтаксис української мови: підручник. К.: ВЦ «Академія», 2010. — 380 с. (Серія «Альма-матер»).
17. Калмикова Л. О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: навч. посіб. К.: НМЦВО, 2003. — 253 с.
18. Кравець Н.П. Розвиток мовлення в учнів молодших класів допоміжної школи на уроках читання та української мови //Навчально-методичний посібник. К.: А.С.К., 1999. — 127 с.
19. Ладыженская Т.А. Система работы по развитию связной устной речи учащихся. К., 2002. № 2. — С. 23-27.
20. Львов М.Р. Методика развития речи младших школьников: Пособие для учителя. - 2-е изд., перераб. - М.: Просвещение, 1985. - 176 с.
21. Мацько Л. І., Сидоренко О. М.; Мацько О. М. Стилїстика української мови: підручник. К.: Вища шк., 2005. — 462 с.
22. Мартинова С.В. Рідна мова. Розробка уроків. Х.: «Основа», 2009. — 192 с.
23. Пентилюк М. Концептуальні засади комунікативної методики навчання української мови // Українська мова і література в школі. 2006. №1. — С. 15 – 20

24. Плющ М.Я., Грипас Н.Я. Робота над текстом у початкових класах: Посібник для вчителів. К.: Рад. шк., 1986. — 168 с.
25. Притулик Н. Формування умінь українського комунікативного мовлення в умовах російсько-української двомовності – 2004. – № 6. — С. 12.
26. Притулик Н.В. Комунікативний потенціал уроків роботи з дитячою книжкою // Початкова школа. 2003. - №6. — С. 14-17.
27. Притулик Н.В. Проблема формування українського комунікативного мовлення // Рідні джерела. 2001. №3. — С. 33-36.
28. Притулик Н.В. Формування комунікативних умінь першокласників у процесі навчання грамоти // Рідні джерела. 2002. №2. — С. 26-31.
29. Притулик Н.В. Формування умінь українського комунікативного мовлення першокласників в умовах російсько-української двомовності // Початкова школа. 2004. № 6. — С. 12-13
30. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод, посіб. К.: Видавництво А.С.К., 2004. — 192 с.
31. Роєнко Л.М. Теорія і технології вивчення освітньої галузі «Мова і література». Курс лекцій: посіб. для студентів та учителів почат. Кл. Умань. 2015. — 126 с.
32. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів. К.: Генеза, 1999. — 368 с.
33. Скуратівський Л.В. Пізнавальні завдання з укр. мови. Посібник для вчителя. К.: Рад. шк., 1987. — 144 с
34. Соботович Э.Ф. Структура мовленнєвої діяльності і механізми її формування: Науково - методичний посібник. К.: ІЗММ, 1997. — 44 с.

35. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1 - 2 та 3 – 4 класи, К.: Видавництво «Світоч», 2019. — 336 с.
36. Тоїчкіна О. Формування культури українського мовлення російськомовних школярів. // Початкова школа. 2005. — № 2.
37. Чавдаров С.Х. Методика викладання української мови у початковій школі: Підручник для вчителів початкової школи. - Вид. 3-е. К.: Рад. шк.: 1940. — 232 с
38. Шелехова Г. Українська мова у школах національних меншин наступність і перспективність у формуванні мовленнєвих умінь учнів початкової і основної школи на уроках української мови // Українська мова і література в школі. 2007. №2. — С. 39 – 42
39. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: підручник. К.: ВЦ «Академія», 2004. — 406 с. (Серія «Альма-матер»).
40. Ярмолюк А. Методичні засади розвитку вмінь удосконалювати власне писемне мовлення // Українська мова і література в школі. 2005. № 8. — С.18 – 22

ДОДАТКИ

Додаток А

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Бєдяєва Марія Леонідівна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

- не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
- своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
- не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
- підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
- поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
- не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
- відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
- запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
- не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
- не підроблювати документи;
- не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
- не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
- не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
- не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

19 березня 2021 рік
(дата)

(підпис)

Марія Бедяєва
(ім'я, прізвище)